

En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess (SOU 2024:51)

Ju2024/01521

Tidningsutgivarna (TU) har getts tillfälle att yttra sig över det rubricerade betänkandet och får anföra följande.

Övergripande synpunkter

Regeringen har nyligen beslutat att gå vidare med förslaget om anonyma vittnen. TU anser då att det är än mer viktigt att inte försvåra medias granskning genom att införa vad som i praktiken kommer att vara en i det närmaste absolut sekretess kring bland annat förundersökningsprotokoll.

TU svarade på det delbetänkande om anonyma vittnen som remitterades och framhöll bland annat att en ordning med anonyma vittnen mycket påtagligt kommer att försämra mediernas och allmänhetens möjligheter till insyn i sådana brottmål. TU vill uppmärksamma på detta då en problematik är den kumulativa utveckling som nu sker avseende ökad sekretess.

Utredningen har haft i uppdrag att föreslå åtgärder som bidrar till att vända utvecklingen med ett ökande gängvåld, bryta tystnadskulturen och stärka och effektivisera rättsprocessen.

TU avstyrker förslaget om att sekretess ska gälla för uppgifter i ett förundersökningsprotokoll även efter att det har lämnats in till domstol med anledning av åtal och vill understryka det som utredningen säger om att uppgifter i förundersökningsprotokoll utgör allmänna handlingar.

Rätten att ta del av allmänna handlingar är en medborgerlig rättighet som utgör en viktig del av vårt demokratiska statskick. Syftet med denna rätt är, så som det kommer till uttryck i 2 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen, att främja ett fritt meningsutbyte och en

allsidig upplysning. Genom tillgången till allmänna handlingar underlättas en fri åsiktsbildning, en fri och på fakta grundad debatt i skilda samhällsfrågor liksom den medborgerliga kontrollen av den offentliga maktutövningen. Av särskilt stor betydelse, med hänsyn till handlingsoffentlighetens allmänna syften, bör vara att medierna ges tillgång till de uppgifter som utgör underlag för de maktutövande myndigheterna.

TU inser och förstår behovet av åtgärder i syfte att komma till rätta med den grova brottslighet som för närvarande finns i Sverige och att skydda vittnen och andra uppgiftslämnare i samband med de rättsliga processerna men vill samtidigt uppmärksamma lagstiftaren på att när allt fler sekretessregler införs som också staplas på varandra försvåras insynen. Det är viktigt att den granskande verksamhet som medierna genomför och den information som därigenom kommer samhället till gagn inte offras.

Om förslaget blir verklighet skulle till exempel kriminalreportrar helt vara hänvisade till att rapportera om det som tas upp under rättegången. Det verkar också vara en del av utredarens syfte. ”En senareläggning av offentliggörandet av förundersökningsprotokollet skulle även kunna bidra till att mediernas bevakning koncentrerades på huvudförhandlingen och på de uppgifter som lämnas där”, står det i utredningen. En avsaknad av uppgifter i förundersökningsprotokoll försvårar det journalistiska arbetet påtagligt. Media blir hänvisade till den många gånger knapphändig information som polis, åklagare och förvarare kan och vill dela med sig av, fram till det att dom meddelas.

TU vill påpeka att kriminaljournalistik inte bara är en refererande verksamhet utan ger allmänheten insyn, förståelse och en förmåga att kunna skapa en debatt. Därför är det viktigt att de har tillgång till relevanta delar av det underlag som rätten och parterna utgår ifrån vid förhandlingen i domstolen. Det är också så att en förundersökning kan innehålla många uppgifter som har ett stort nyhetsvärde utan att vara känsliga eller i behov av sekretess och genom den tidsutsträckning som inte sällan sker i och med lång tid mellan åtal och dom fräntas då allmänheten denna information och förståelsen om rättsprocessen kan påtagligt försämrats.

TU inser att den allvarliga brottslighet med de hot mot vittnen, uppgiftslämnare och medlemmar av kriminella nätverk som idag förekommer gör att sekretessbestämmelser måste ses över och utvecklas. TU anser dock att man alltid måste sträva efter att göra dessa inskränkningar, om de är nödvändiga, så små som möjligt.

En ytterligare svårighet är att inte sällan i de nu, tyvärr ganska vanliga fallen med unga inblandade, beslutar domstolen om att rättegångar ska hållas bakom stängda dörrar och då stryps rapporteringen utan tillgång till förundersökningsprotokoll.

Om förslaget med en ny sekretessbestämmelse ändå genomförs anser TU att den ska genomföras med ett rakt skaderekvisit.

Förundersökningssekretess

TU välkomnar att utredningen kommit fram till att meddelarfriheten inte ska inskränkas.

Sekretessbestämmelsens utformning

Vid en avvägning mellan å ena sidan allmänhetens intresse av att, när åtal väcks, få insyn i hur förundersökningen har bedrivits och å andra sidan behovet av sekretess till skydd för enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden och intresset av att förebygga eller beivra brott, anser utredningen att behovet av sekretess överväger.

Den avvägning som utredningen gör avseende sekretessregleringen faller enligt TU inte helt rätt då utredningen säger att rätten att ta del av allmänna handlingar bara får begränsas med hänsyn till de så kallade sekretessgrunderna i TF 2:2 och att den omständighet att sekretessprövning kan vara betungande för myndigheten är ett svagt argument. Detta till trots landar utredningen i att det ska införas en sekretessbestämmelse där utgångspunkten är just sekretess. Det är i och för sig välkommet att utredningen inser att absolut sekretess inte kan anses befogat.

TU anser dock att vikten av insyn och bevakning av hur förundersökningen har bedrivits överväger och motsätter oss införandet av en ny sekretessbestämmelse. Skulle förslaget ändå genomföras anser TU att det i stället införas en sekretessbestämmelse med ett rakt skaderekvisit. TU konstaterar att Sveriges domstolar redan i dag gör sekretessprövningar av förundersökningsprotokoll innan de lämnas ut,

och uppgifter kan då maskeras av olika skäl. TU tror och gör bedömningen att ny teknik samt nya verktyg såsom t.ex. utveckling av egen AI kraftigt kommer att förenkla den hantering som domstolarna genom en sådan lösning tvingas göra och att insynsintresset även utan sådana verktyg överstiger sekretessbehovet.

TU anser att rapportering och granskning av brottsutvecklingen i syfte att belysa och avslöja problem i samhället är en oerhört viktig verksamhet som bidrar till en nyanserad samhällsdebatt med minskad desinformation och att detta inte ska försvåras eller hindras av en ökad sekretess.

Övriga delar av betänkandet

TU har i övriga delar inget att anföra. TU vill dock anföra det som ovan sagts avseende att begräsningar och inskränkningar som nu staplas på varandra avseende sekretess hela tiden måste vägas mot vikten av insyn och att den kumulativa effekten också måste beaktas.

TU

Johan Taubert
VD

Jan Fager
Jurist